

GROENE MANIPULATOREN

Filosoof Oudemans onderzocht de onderbelichte talenten van de natuur

Je mag je planten wel wat beter in de smiezen houden. Ze manipuleren, bedriegen en werken samen, stelt filosoof en hoogleraar Th. C.W. Oudemans, Wouter voor intimi. Een lange tijd bestudeerde hij het groen – onder meer in zijn arboretum – en schreef er een boek over. Volgens hem is niks menselijks de plant vreemd. “Bloemen halen slinkse trucs uit.”

DOOR ELLIS ELLENBROEK FOTOGRAFIE CORNÉ SPARIDAENS

Bloemen voor zijn vrouw meenemen? Doet hij nooit, zegt Wouter Oudemans. “Zij wil ze ook niet hebben.” In het grote witte landhuis van Wouter en Heleen Oudemans in het Groningse Wedde is een grote plant met sprietten op het toilet een van de weinige kamerplanten. De heer des huizes geeft niet om dat kleine spul. Wouter Oudemans (63), gepensioneerd hoogleraar wijsbegeerte aan de Universiteit van Leiden, zegt: “Een plant wordt voor mij pas interessant als die een diameter heeft van meer dan vijftien centimeter.”

Bomen zijn zijn ding. Tien jaar geleden kochten de Oudemansen dik dertig hectare Gronings aardappelland en richtten er een arboretum in, een bomenpark met het accent op treurbomen. Deze zondagmiddag popelt de hoogleraar om zijn landgoed, dat in mei open gaat voor publiek, te laten zien. Een keeshondje en een jack russell wachten opgewonden bij de buitendeur tot het gezelschap de laarzen aantrekt. Maar het is allereerst Oudemans' boek *Plantaardig* dat de verslaggever naar de mooie regio Westerwolde heeft gebracht, waarin Wedde ligt.

Manipulerende rozen

Oudemans schreef *Plantaardig* samen met een oud-student, Norbert Peeters. Het boek gaat over de onderbelichte talenten van bomen, struiken, planten en bloemen. Lang werd neergegeken op al dat groen. De wijsgeer Aristoteles (384-322 voor Christus) beschouwde gewassen als min of meer comateus; voor hem waren het nog net geen stenen. Oudemans begrijpt dat wel: “Het komt omdat bewegingen van een plant eigenlijk niet te zien zijn.”

Darwin (1809-1882) had in de gaten dat de wortels van planten niet zomaar wat doen, maar zorgvuldig navigeren onder de grond. “De ene plant kan de andere gewoon wurgen”, zegt Oudemans. Moderne fototechnieken hebben het bewijs geleverd. Samenwerken, manipuleren, bedriegen – niks menselijks is de plant vreemd. Neem de theeroos, een manipulator bij uitstek. Hoezo? Door zijn schoonheid brengt hij mensen het hoofd op hol, legt Oudemans uit. “En zo verlokt hij ons mensen om hem te verspreiden. Veel lelijke rozensoorten hebben het niet gered.”

Landgoed Tenax

Een omgewaaide jonge boom wordt voorzichtig rechtop geholpen. Een stok erbij en hun boompjes leiden, doen Wouter en Heleen Oudemans zelf. Niet iedereen kan dat, leggen ze uit, het moet met liefde en beleid. Een legertje tuinmannen doet al het andere werk bij de Oudemansen in Wedde. Begin deze eeuw kocht het echtpaar er 32 hectare aardappelland. Ze zetten er een landhuis op en duizenden bomen. Productiebos om straks energie te leveren, maar de trekker is een tien hectare groot arboretum: een bomenpark met bijzondere soorten.

Belangstelling voor groen en met name bomen zit het geslacht Oudemans in het bloed. Wouters overgrootvader J. Th. Oudemans stichtte de Vereniging Natuurmonumenten. In 1848 begon de familie op de Veluwe bij Putten landgoed Schovenhorst, aanvankelijk om er te onderzoeken welke bomen zich bij uitstek leenden voor houtproductie. Wouter, vijfde generatie, hielp als kleine jongen op Schovenhorst mee met het knippen van dubbele

koppen uit douglassparren. Hij kreeg er een heilig ontzag voor bomen. "Bomen op zo'n oud landgoed geven je onmiddellijk het besef dat jij vergankelijk bent. Die bomen zijn er al een stuk langer dan jij. Ze laten je voelen dat je een onderdeel bent van een reeks generaties. Ik voel mij minder een individu dan veel andere mensen." Wouter had Schovenhorst willen voortzetten, ware het niet dat zijn vader de aandelen in het park verkocht aan andere familieleden. Daarop begon Oudemans junior zijn eigen arboretum in Wedde. Het nieuwe landgoed dat hij er met de nodige subsidie creëerde, doopte hij Tenax, Latijn voor 'vasthoudend'. In Wedde ligt het accent op treurders. "Die laten iets zien van doodsbesef, het besef dat we sterfelijk zijn." Elfhonderd soorten treurbomen bestaan er die het hier doen. Het echtpaar Oudemans heeft er al vijfhonderd, naar werelddeel gerangschikt. De treurbomen staan naast hun 'gewone' variant. Niet dat Oudemans zelf trouwens een somber type is

– integendeel. Een jonge boom begroet hij joviaal met: "Hé knul." Een lieveling is de *Douglas oudemansii*, vernoemd naar de familie en nog afkomstig van Schovenhorst. De zilverspar *Abies oudemansii*, een treurder, is in aantocht. "Die wordt op dit moment uit een ent ergens anders opgekweekt."

Heleen vertelt hoe de kinderen hen voor gek verklaarden toen ze tien jaar geleden in de Groningse woestijn aan de slag gingen. Ze schatert. "De eerste boompjes gingen allemaal dood. Die waren hier heel ongelukkig." Maar de aanplant is goed gegroeid. In mei gaat landgoed Tenax open voor publiek. Aan een informatiecentrum en horecavoorziening wordt gewerkt en er komt natuurlijk een app die de weg wijst langs de bomen, maar het begint met een survivalbaan voor kinderen, om het arboretum heen. Wouter Oudemans: "Ik stel me voor dat opa hier komt met de kleinkinderen. Opa gaat naar het arboretum, de kinderen naar de survivalbaan. En daarna samen patat eten."

Tomatenplanten blinken uit in onderlinge samenwerking. “Als de ene tomatenplant roept dat er een aanvaller komt, gaat de buurplant alvast gif maken.” Planten en bomen denken ook, op hun eigen manier. Dat de *Albizia*, de Perzische slaapboom, elke avond keurig dichtgaat bij zonsondergang en zich weer opent als de zon opkomt, ziet Oudemans als een vorm van nadenken. Ook de *Araucaria araucana*, de apenboom, is een slimmerik. “Die heeft zijn bladeren precies zo geplaatst dat die optimaal zonlicht kunnen opvangen.” Of neem het kruidje-roer-mij-niet (*Mimosa pudica*): het plantje maakt zichzelf onaantrekkelijk als er gevaar dreigt. “Het kruipt helemaal in elkaar, zet stekels op. Een langskomend dier moet er niks van hebben. Precies de bedoeling van die plant, die geen zin heeft om opgegeten te worden.”

“De ene plant kan de andere gewoon wurgen”

Plantenseks

Wat Oudemans wil onderstrepen is: een plant heeft een zelfstandig leven en wil hetzelfde als de mens, op zijn eigen manier, namelijk zich vermenigvuldigen.” Over die vermenigvuldiging bestond door de eeuwen heen een boel onwetendheid. “Lang werd gedacht dat planten geen seks hebben, omdat ze niet bewegen en geen partner kunnen zoeken. Ze moesten het hebben van ongeslachtelijke voortplanting, van klonen.” In *Plantaardig* lezen we dat het bestaan van heuse plantenseks in 1837 werd bewezen door een Duitse botanicus. “Planten hebben hele interessante trio’s met insecten.”

Oudemans is onder de indruk van het ingenieuze samenspel tussen planten

en insecten. Het insect dat de pollen, het zaad, van de mannetjesplant naar het vrouwtje brengt. De plant die het insect met nectar verleidt om koeriertje te spelen, maar ondertussen de boel vaak bedondert. “Bloemen halen slinkse trucs uit. Er wordt heel wat gecheat. Ongeveer een derde van de orchideeën belooft wel nectar, maar geeft die niet. Ze doen alsof ze die geven, en zo verspreidt het insect de pollen tóch.” Oudemans wrijft in zijn handen. “‘Mooi’, zegt de plant, ‘ik hoef niks terug te doen en toch wordt de boel vervoerd voor mij.’”

Mens afgericht door graan

Mensen kunnen de levende natuur minder goed beheersen dan zij eeuwen gedacht hebben, stellen de schrijvers. Dat klinkt dreigend, alsof de bomen en planten straks de macht grijpen en de lakens uitdelen. Zo erg is het volgens Oudemans niet, maar hij vindt wel dat we niet te luchtig moeten doen over waar de groene natuur toe in staat is.

De aardappel is een goed voorbeeld. “Die is helemaal afgericht door mensen, gemanipuleerd.” De gevolgen konden niet

uitblijven. Tegenwoordig reist de ziekmakende pseudoschimmel *phytophthora* altijd met de aardappel mee. Meent de mens een resistente aardappelsoort te hebben gekweekt, dan duurt het niet lang of *phytophthora* openbaart zich weer.

Het graan. Ook zoiets. “De mensen hebben het gemanipuleerd voor eigen doelen. Weinig stengel, dikke aren, dus veel meel. Maar omgekeerd heeft het graan de mens ook afgericht.” Pretoogjes bij Oudemans als hij uitlegt dat het graan de mensen aan zich gebonden heeft, toen het zo’n zesduizend jaar geleden vaste voet aan de grond kreeg in Europa. “De mens moest bij het graan blijven om het te verzorgen. Hij kon niet meer zo makkelijk de hele dag jagen, verzamelen of door de bossen zwerven.”

Oorspronkelijke toestand?

Het gesprek komt op natuurbescherming. In veel gevallen een wassen neus, volgens Oudemans. “De vernietiging van de tropische regenwouden gaat bijvoorbeeld gewoon door! Het is een fabeltje dat we het woud beschermen. Het wordt vervangen

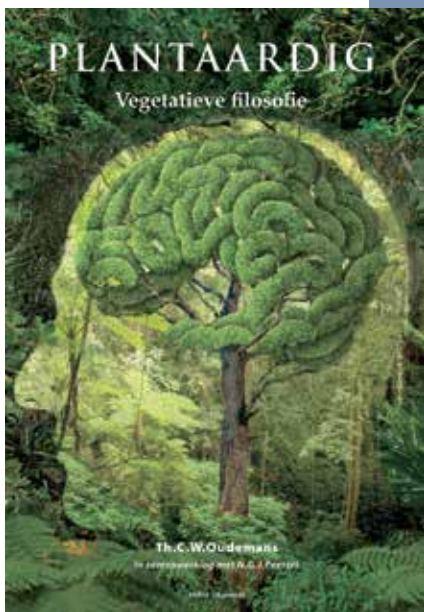
Heuse plantenseks werd in 1837 bewezen door een Duitse botanicus. "Planten hebben hele interessante trio's met insecten"

door sojaplantages, want die hebben we nodig. Niet alleen als voedsel voor mensen, maar ook voor onze koeien en varkens. Of palmolieplantages. Die bomen gaan eraan."

In Nederland worden productiebossen vervangen door natuurlijke bossen. Staatsbosbeheer zegt de natuur terug te willen brengen naar haar oorspronkelijke staat. Boomsoorten die hier niet thuis horen, worden de deur gewezen. Riviertjes krijgen de loop terug die ze van oudsher hadden. Oudemans vindt het een kostelijke operatie. "We vernietigen op grote schaal zogenaamd exotische bomen ten behoeve van een zogenaamd oorspronkelijke natuur. Wat is oorspronkelijk? Zij grijpen terug op zo'n twintig soorten die we hier na de laatste IJstijd hadden, maar darwinistisch gezien is er nooit een oorspronkelijke toestand. Er is altijd weer een toestand die dáár weer aan vooraf ging."

Verwacht de oud-hoogleraar filosofie echter niet op de barricades met een tegengeluid. "Ze doen maar. Ik ben filosoof hè, geen natuuractivist." ❀

Th. C.W. Oudemans in samenwerking met N.G.J. Peeters. *Plantaardig. Vegetatieve filosofie*. KNNV Uitgeverij. €24.95, ISBN: 9789050115261
www.landgoedtenax.nl

